

ОКСАНА ЛЯЩ

orcid.org/0000-0002-1317-4398
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ЮЛІЯ КОВАЛЬЧУК

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 053 Психологія
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

АНАСТАСІЯ БОЙЧЕНКО

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 053 Психологія
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

УПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ПРОЯВИ СХИЛЬНОСТІ ДО ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті представлено теоретичний аналіз проблеми впливу пандемії COVID-19 на прояви схильності до прокрастинації студентської молоді. Здійснивши аналіз літературних джерел, з'ясовано основні причини, які спричиняють до виникнення прокрастинації в умовах пандемії COVID-19: дистанційне навчання, адже дім асоціюється з відпочинком, тому стало значно складніше виконувати всі важливі завдання та справи в зазначений термін, також впливає страх невдачі, невпевненість у власних знаннях, уміннях та навичках. Гострота дослідження цього феномену проявляється в негативних наслідках прокрастинації на навчальний процес, що впливає на професіоналізм студентів. Звичка відкладати все на потім призводить до постійних боргів з минулих занять, спроб наздогнати своїх одногрупників, незадоволеності навчальним процесом у вузі, небажанням навчатися, академічною неуспішністю.

Ключові слова: пандемія, прокрастинація, студентська молодь, дистанційне навчання, психологічне здоров'я, успішність.

OXANA LIASCH

Doctor of Psychology, Professor, Department of
Psychology and Social Work
Vinnitsa Mykhailo Kotsyubinskii State Pedagogical
University
Ostrozkoho St., 32, Vinnytsia

YLIYA KOVALCHUK

Bachelor's degree in higher education 053 Psychology
Vinnitsa Mykhailo Kotsyubinskii State Pedagogical
University
Ostrozkoho St., 32, Vinnytsia

ANASTASIA BOICHENKO

Bachelor's degree in higher education 053 Psychology
Vinnitsa Mykhailo Kotsyubinskii State Pedagogical University
Ostrozkoho St., 32, Vinnytsia

THE INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE PROSECUTION OF PROSECUTION TO PROCRASTINATION IN STUDENT YOUTH

The article presents a theoretical analysis of the problem of the impact of COVID-19 on the manifestations of propensity to procrastinate student youth during the pandemic. The analysis of literature sources revealed the main approaches in psychological science to the interpretation of the phenomenon of procrastination. Regarding the main causes of procrastination in COVID – 19, we have singled out: remote start, because the house is associated with rest, so it became much more difficult to perform all important tasks and tasks in time, also affected by fear of failure, insecurity, insecurity skills. The severity of the study of this phenomenon is manifested in the negative effects of procrastination on the educational process, which affects the professionalism of students. The habit of postponing everything leads to constant debts from past classes, attempts to catch up with their classmates, dissatisfaction with the educational process in the university, unwillingness to study, academic failure. Therefore, we consider an important component of our article to analyze the scientific literature on ways to overcome academic procrastination in a pandemic. There is still no universal theory of procrastination in modern psychological science, but different views on the nature of procrastination are reflected in the theory of psychodynamic school, integrative theory of temporal motivation, and behavioral and cognitive psychology, which have become leading research in recent years. During the pandemic, student youth found themselves in difficult conditions of professional self-realization. Researchers note many negative effects of this phenomenon on the development of society. However, as a result of modern scientific research, scientists suggest ways to overcome procrastination during the pandemic and point to the importance of their implementation.

Keywords: pandemic, procrastination, student youth, distance learning, psychological health, success.

Світова пандемія COVID-19 стала значним випробуванням для людства. Науковці різних галузей спрямували свої дослідження на шляхи подолання не лише самої пандемії, але й її наслідків, також і психологічних. Під час карантину істотно змінився ритм і спосіб життя в нових умовах, суттєво змінилось інформаційно-комунікативне поле, відбувся перерозподіл часу звичайних працівників, навчальних закладах та побутових установах. Хронічне перебування в ситуації високої невизначеності, стало викликом для багатьох людей, зокрема для студентської молоді. А тому, надзвичайно важливим є питання пристосування до нових соціальних умов та налагодження продуктивної освітньої взаємодії.

Пандемія коронавірусу призвела до того, що в багатьох людей ще більше розвинулася схильність до прокрастинації. Той факт, що більшість людей майже увесь свій час перебували вдома, призвів до того, що стало складно правильно та рівномірно розподіляти та організовувати свій час. Перебування в постійній нервовій напрузі дає поштовх для формування прокрастинації, деякі люди намагаються відкласти справу, для того щоб менше навантажувати себе тими справами, які можуть викликати стрес, тривогу та хвилювання.

На студентську молодь в умовах пандемії покладають важливі завдання: забезпечення економічної стабільності в країні, власна професійна та особистісна самореалізація. Відповідно, зазначена категорія населення потребує особливої уваги та підтримки, так як від неї залежить розвиток країни в подальші роки. Складність навантаження та неможливість реалізувати всі основні завдання юнацького віку, переживання негативних станів та невизначеність у майбутньому – можуть викликати не лише нервово-психічну нестабільність, але й впливати на працездатність, когнітивні функції та поведінку.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу впливу пандемії Covid-19 на прояви схильності до прокрастинації студентської молоді.

Загалом термін «прокрастинація» можна віднести до нового, адже активно вивчати його розпочали тільки в кінці 20 століття. Більшість науковців сходяться на думці, що прокрастинація є негативним явищем і їй притаманні такі особливості як: затягування, зволікання та відкладання виконання запланованих дій, а спостерігається вона в тих людей, яким властиві такі риси: невпевненість у власних силах, невизначеність з часом початку виконання завдань, низький рівень вольових зусиль, а також погана самомотивація [9].

Представники різних напрямків по-своєму трактують феномен прокрастинації. У психодинамічному підході під прокрастинацією розуміють відкладання справ через захисні механізми, також причиною прокрастинації вважають певні дитячі травми, які спричинили відсутність уваги від батьків до дітей, надмірна критика та конфлікти.

У когнітивному підході до причин виникнення прокрастинації відносять занижену самооцінку, а також те, що особистість не може самостійно приймати важливі для неї рішення, без допомоги та підказок інших людей.

У свою чергу представники біхевіористичного напрямку причину прокрастинації бачать в тому, що відкладена справа успішно виконалася за короткий проміжок часу, тому особистість впевнена, що ця схема допоможе і наступного разу. Відповідно, не починає братися за виконання справи завчасно, адже вже має позитивний попередній досвід. Також представники цього напрямку стверджують, що прокрастинатор не буде братися за ту справу, в якій йому не гарантований успіх.

Н. Мілграм розглядає прокрастинацію як поведінку послідовного зволікання; наслідок неякісного поведінкового продукту; таку, що включає завдання, яке сприймається прокрастинатором як важливе для виконання; результат емоційного розладу [9].

Дослідниця Я. Варварічева відмічає, що прокрастинація є «усвідомленим відкладанням запланованих дій, незважаючи на те, що це спричинить певні проблеми». Думка дослідниці є досить співзвучною із визначенням її закордонного колеги П. Стіла [3]. В. Ковилін виокремлює прокрастинацію як «тенденцію; поведінковий патерн, при якому виконання провідної для людини в даний період часу діяльності усвідомлено відкладається» [8, с. 30].

М. Карловська і Р. Баранова акцентують увагу на тому, що прокрастинація є комплексним, неоднорідним в психологічному плані феноменом, що включає в себе поведінкові, емоційні й когнітивні компоненти, які також є тісно взаємопов'язаними з мотиваційною сферою особистості [1].

Дослідники вказують на нормативну та ненормативну прокрастинацію. Нормативна (тимчасова) прокрастинація спостерігається час від часу в кожній особистості, але вона не становить загрози. Схильність особистості до ненормативної (постійної) прокрастинації детермінує почуття провини, стрес, втрату продуктивності, гострі емоційні переживання власного неуспіху, міжособистісні конфлікти через невдоволення навколишніми невиконаними зобов'язаннями, загрозу психологічного благополуччя, соматичними розладами

Науковці Дж. Бурка та Л. Юен стверджують, що прокрастинаторам притаманно «сприймати бажане за дійсне», а головним суперником для них є саме час і головною метою для таких людей є або перегнати час, або його пережити [1].

Незважаючи на те, що провідною діяльністю студента є навчання, вважаємо, що, крім академічної, йому притаманні ще й такі види прокрастинації, як: побутова, невротична, компульсивна та прокрастинація у прийманні рішень.

До факторів, які обумовлюють прокрастинацію в студентському середовищі, можна віднести:

- психологічні: відсутність мотивації до навчання, порушення вольової сфери, невміння організувати себе та час, підвищена особистісна тривожність, неадекватна самооцінка, страх перед успіхом, перед невдачею і перед критикою, зайва самовпевненість, невміння правильно розставити пріоритети, відсутність радості від роботи, загальна поведінкова ригідність;
- соціально-психологічні: недостатність комунікації з оточенням, відволікаючі фактори вишівського середовища, непоко́ра зовнішньому оточенню, нудна і неприємна робота, соціальні та сімейні проблеми, авторитарність батьків;
- педагогічні: як надмірна вимогливість так і відсутність вимог від викладача, брак керівництва і консультацій з боку викладачів; психофізіологічні: стан здоров'я, вто́ма, хвороба, темперамент, імпульсивність, нейротизм, низький життєвий тонус.

Як стверджує В. Бикова, прокрастинація у студентів виникає найчастіше в ситуаціях і справах, що пов'язані з інтелектуальною напругою, вимагаючи самоорганізації і планування діяльності, що характеризуються відстроченою винагородою, з недостатньою мотивацією, необхідністю взаємодії з людьми, які викликають негативні емоції. Також дослідниця виявила, що упродовж навчання, у ЗВО у студентів зростає частота використання виправдань та раціоналізацій для пояснення відкладання виконання справ, проте в процесі дорослішання частота звернення до такого типу поведінки знижується.

Наслідки прокрастинації можуть виявлятися в таких сферах як: фізіологічна, цій сфері притаманна нервова напруга, а також фізіологічні та психологічні стреси. Психологічній сфері властива занижена самооцінка, та відчуття провини через відкладання важливих справ. Остання сфера це соціальна, в цій сфері через прокрастинацію можуть погіршуватися стосунки з іншими через невиконання важливих доручень. Людині, схильній до прокрастинації, притаманне усвідомлення важливості стосовно виконання певних завдань, хоча вона продовжує відволікатися на неважливі справи і витрачати на них час. Багато науковців розходяться в поглядах, які пов'язані з виникненням прокрастинації, деякі причиною прокрастинації бачать захисні механізми, які виникають через занижену самомотивацію, інші причиною вважають невпевненість виконавця в значущості й користі цієї справи. Деякі причини, які пов'язані з виникненням прокрастинації загострилися в період пандемії COVID-19.

Схильність до прокрастинації підвищилася в період пандемії COVID-19 через те, що люди, більшість людей довгий час перебували вдома, і та робота, на яку раніше виділявся та розподілявся час, відкинулася на пізніше. Люди перестали розподіляти, систематично організовувати та структурувати свій час. На зміну сформованих асоціацій стосовно того, що дім – це місце для відпочинку та спокою, місце де можна розслабитись та відчутти себе в безпеці, вплинула пандемія коронавірусу, адже тепер люди майже весь час проводять удома, те, що раніше потребувало розподілу часу та зусиль злилося в одне, тому часто люди відволікаються, не виконують справи, які потрібно зробити, відкладають вирішення справи на кращий час, який невідомо коли настане, багато людей поринули саме у віртуальний світ, що спричинило значне відволікання та спад інтересів стосовно тих питань та справ, які раніше цікавили.

Молоді люди зіштовхнулися з відчуттям провини, вони розуміють що зволікають з певними справами, але нічого не роблять, щоб щось змінити, а стан нервової напруги і тривоги ще більше зростає, спостерігається психологічний та фізіологічний стрес. У зв'язку з пандемією в багатьох людей знизилася самомотивація, багато хто не бачить сенсу братися за якусь роботу, або починати розвивати щось нове, адже все одно потрібно сидіти вдома, немає такої можливості, як раніше, бачитися та спілкуватися з іншими, тому зручніше буде чекати закінчення карантину, щоб потім уже зайнятися собою і всіма справами, а зараз легше просто залишити все так як є.

Стан тривоги та страху через пандемію має негативний вплив на продуктивність, активність та результативність, однак через стрес, який пов'язаний з пандемією та страхом за власне життя, буває дуже складно зорієнтуватися в тому, які справи виконувати, які потребують виконання першочергово, а на які потрібно більше часу, але обов'язки та хвилювання нікуди не зникають, адже справа не завершена, тому особистість постійно перебуває у пригніченому стані.

Люди, які мають певний рівень схильності до прокрастинації, можуть спостерігати за собою певні стратегії, а саме «втечу, або уникнення» в певних стресових ситуаціях. Така тенденція може підтвердитися саме в період пандемії, в цей час деякі люди намагаються уникати обставин, які провокують стан стресу. Також намагаються втекти від реальності, а точніше від поганих новин, подій та стресових станів, які мають навіть незначний вплив на психічний стан людини.

Нині, у зв'язку з глобалізацією та посиленням динаміки всіх сторін життя людини, виявляється дисонансний взаємозв'язок із збільшенням вимог суспільства до своєчасного планування та

реалізації особистісно значимих цілей активізується процес прокрастинації, масштабно охоплюючи молодь, як найініціативнішу соціальну групу суспільства. Варто зазначити, що вчені і психологи займаються дослідженням феномену прокрастинації, але найголовніше, роблять спроби знайти шляхи подолання академічної прокрастинації [4].

Учорашні школярі, потрапляючи до вузів, відчувають стрес через цілу низку внутрішніх та зовнішніх факторів, викликаних великим навчальним навантаженням, великим обсягом нової інформації, яку треба засвоїти в найкоротший термін.

В умовах, що склалися, під час пандемії COVID-19, коли виникла потреба в дистанційному навчанні, багато студентів зіткнулися з новим форматом навчання, проблемою нестачі спілкування, ефективної взаємодії з викладачем та одногрупниками в режимі віддаленого доступу, відчули тривожність, страх, невпевненість, зіткнулися з проблемами самоорганізації та дисципліни.

Проведені вченими дослідження підтверджують той факт, що прокрастинація заважає студентам досягати поставленої мети; проявляти себе в навчальній та позанавчальній діяльності; змушує відчувати дискомфорт, тривогу та занепокоєння; знижує концентрацію пам'яті та уваги; порушує самооцінку; робить людину безвольною й безпорадною. Люди, які страждають на прокрастинацію, зазвичай намагаються приховати свої задатки та здібності, воліючи виконувати нескладну, рутинну роботу, часто фокусуються на минулому й рідко втілюють свої наміри в реальність [2].

Різні причини прокрастинації зумовили й різні методи вирішення цієї важливої проблеми, серед яких заняття та курси з тайм-менеджменту, організація та планування своєї діяльності, консультування з питань підвищення самооцінки та мотивації, подолання страхів та ін.

У низці психологічних досліджень виділяються умови подолання прокрастинації студентів. Е. Десі, як одну з умов, називає самомотивацію у здійсненні виконуваної діяльності. К. Синекал – вольові зусилля, пов'язані з внутрішньою та ототожнюваною (виконання особистісно значущих завдань) мотивації студентів. А.А. Алімов вважає, що умовою виступає зміна місця та ролі становлення студентів до професійно-навчальної діяльності як особливого регуляторного механізму у сфері життєвих відносин, тобто, коли студенти починають усвідомлювати суспільну цінність їхнього майбутнього життя [1].

О.В. Чурсінова як ефективний спосіб перемогти прокрастинацію вважає фрірайтинг – «процедура вільного записування, без виправлення та оцінки всіх думок, які є в голові» [7]. Результатом цієї процедури є можливість вибору цінних та гарних ідей серед безлічі думок.

О.В. Лебедева вважає за важливе проведення планомірної роботи зі студентами, долучення до процесу навчання ознайомлювальних семінарів та тренінгів, спрямованих на розвиток тимчасової компетентності та формування раціональних способів тимчасової організації часу. Все це разом узятє має поєднуватися з роботою з актуалізації пізнавальних інтересів студентів у галузі конкретних психологічних знань [5].

Є.Ю. Панчук та О.Ю. Преїна серед традиційних практик уникнення прокрастинації, таких як складання списку справ, залежно від ступеня важливості, дедлайнів, вважають найдієвішим засобом – мотивацію, як спонукання до дії, успіх якої служить стимулом для подальшої продуктивної роботи [6].

Більшість дослідників найдієвішим та найефективним способом подолання прокрастинації розглядають чіткий розподіл свого часу за методикою «управління часом за Франкліном», що розподіляє справи за ступенем терміновості та важливості на чотири категорії. Крім того, що методика є ефективною, вона також є швидкою й результативною – суттєве зростання продуктивності відбувається через два тижні після початку застосування методики.

Дослідники В.І. Шостка, В.В. Буряк, А.А. Зозуля, Т.Ю. Чудінова виявили взаємозв'язок дистанційного навчання студентів та проблеми прокрастинації в умовах самоізоляції. Важливим провокуючим фактором цього феномену виділено навчання через соціальну мережу, що відволікає студентів від процесу засвоєння знань і ще більшою мірою знижує навчальну мотивацію; дефіцит спілкування та пов'язаний з ним емоційний та психологічний дискомфорт; потік негативних новин про тяжкі наслідки пандемії. Одне з ефективних, на думку дослідників, рішень цієї проблеми є використання спеціальних освітніх платформ та месенджерів [8].

Прокрастинація, як складне психологічне явище, пронизує багато рівнів функціонування особистості. Виходячи з цього психологічна профілактика повинна включати комплекс різноманітних заходів, націлених на особистісний розвиток, навчання студентів прийомам саморегуляції та управління часом (тайм менеджменту), технологіями досягнення успіху.

Таким чином, для подолання академічної прокрастинації розроблено різноманітні ефективні методики, метою яких є формування мотивації до навчання та подолання прокрастинації, підвищення впевненості у своїх можливостях, оптимізації самооцінки, створення навичок ефективного планування, а в умовах дистанційного навчання – регулювання емоційного та психологічного стану всіх учасників освітнього процесу.

На завершення можна навести метафоричне трактування поняття прокрастинації, дане М.А. Кисельовою, яка продовжуючи відоме висловлювання «ми живемо, доки існують наші плани», уточнює «коли ці плани ми відкладаємо, ми відкладаємо власне життя» [3].

Висновок. Прокрастинація є серйозною проблемою, яка може мати погані наслідки для людини, впливаючи на її фізичне і психологічне здоров'я: зниження самооцінки, втрату віри в себе, хронічне відчуття провини, втому, депресію, проблеми з обміном речовин і т.д. Універсальної теорії прокрастинації в сучасній психологічній науці немає досі, проте різні погляди на природу прокрастинації знайшли своє відображення в теорії психодинамічної школи, інтегративній теорії тимчасової мотивації, а також у поведінковій і когнітивній психології, які стали провідними напрямками в досліджуванні феномена прокрастинації останнім часом. У період пандемії студентська молодь зазнала чимало негативних наслідків впливу цього феномену на них. Проте внаслідок сучасних наукових досліджень науковці пропонують шляхи подолання прокрастинації молоді в період пандемії та вказують на важливість їхньої реалізації.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці та апробації програми профілактики прокрастинації сучасної молоді.

Література

1. Алімов А.А. Формування смислової установки як умова подолання прокрастинації студентів у навчальній діяльності. *Роль прокрастинації у процесі самовизначення молоді: збірник наукових статей.* Саратов, 2015. С. 102-106.
2. Безлічнова О.В. Профілактика прокрастинації серед молоді. *Роль прокрастинації у процесах самовизначення молоді: збірник наукових статей.* Саратов, 2015. С. 106-110.
3. Кисельова М.А. Особливості прояву прокрастинації особистості. *Роль прокрастинації у процесі самовизначення молоді: зб. наук. ст.* Саратов, 2015. С. 31-34.
4. Корнілова В.С. Прокрастинація як психологічна проблема студентів: огляд досліджень. *Вісник магістратури.* 2019. №9-2 (96). З. 38-40.
5. Лебедева Є.В. Академічна прокрастинація та особливості особистісної організації часу у студентів вузу. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук.* 2016. №1-4. З. 139-143.
6. Панчук Є.Ю., Преїна А.Ю. Прокрастинація та особливості її прояву у студентів. *Збірник наукових праць Ангорського державного технічного університету.* 2020. Т. 1 №17. С. 344-352.
7. Чурсінова О.В. Ефективні способи подолання прокрастинації педагога. *Міжнародний журнал гуманітарних та природничих наук.* 2019. №1 (2). З. 48-52.
8. Шостка В.І., Буряк В.В., Зозуля О.О., Чудінова Т.Ю. Дистанційне навчання студентів та проблеми прокрастинації в умовах самоізоляції. *Гуманітарний трактат.* 2020. С. 19-26.
9. Шумакевич Н.В. Роль тайм-менеджменту у діяльності молодого спеціаліста. *Роль прокрастинації у процесах самовизначення молоді: збірник наукових статей.* Саратов, 2015. С. 132-136.

References

1. Alimov A.A. Formuvannya smislovoi ustanovki yak umova podolannya prokrastinaciyi studentiv u navchalnij diyalnosti [The role of procrastination in the self-image of young people] *Rol prokrastinaciyi u procesi samoviznachennya molodi: zbirnik naukovih statej.* Saratov, 2015. S. 102-106.
2. Bezlichnova O.V. Profilaktika prokrastinaciyi sered molodi [The role of procrastination in the self-image of young people] *Rol prokrastinaciyi u procesah samoviznachennya molodi: zbirnik naukovih statej.* Saratov, 2015. S. 106-110.
3. Kiselova M.A. Osoblivosti proyavu prokrastinaciyi osobistosti [The role of procrastination in the self-image of young people] *Rol prokrastinaciyi u procesi samoviznachennya molodi: zb. nauk. st.* Saratov, 2015. S. 31-34.
4. Kornilova V.S. Prokrastinaciya yak psihologichna problema studentiv: oglyad doslidzhen [The Journal of Magistrates]. *Visnik magistraturi.* 2019. №9-2 (96). Z. 38-40.
5. Lebedyeva Ye.V. Akademichna prokrastinaciya ta osoblivosti osobistisnoyi organizaciyi chasu u studentiv vuzu [Current issues in the humanities and natural sciences]. *Aktualni problemi gumanitarnih ta prirodnicnih nauk.* 2016. №1-4. Z. 139-143.
6. Panchuk Ye.Yu., Preina A.Yu. Prokrastinaciya ta osoblivosti yiyi proyavu u studentiv [Collection of scientific works of the Angora State Technical University]. *Zbirnik naukovih prac Angorskogo derzhavnogo tehničnogo universitetu.* 2020. T. 1 №17. S. 344-352.
7. Chursinova O.V. Efektivni sposobi podolannya prokrastinaciyi pedagoga [International Journal of Humanitarian and Natural Sciences]. *Mizhnarodnij zhurnal gumanitarnih ta prirodnicnih nauk.* 2019. №1 (2). Z. 48-52.
8. Shostka V.I., Buryak V.V., Zozulya O.O., Chudinova T.Yu. Distancijne navchannya studentiv ta problemi prokrastinaciyi v umovah samoizolyaciyi [Humanitarian treatise] *Gumanitarnij traktat.* 2020. S. 19-26.
9. Shumakevich N.V. Rol tajm-menedzhmentu u diyalnosti molodogo specialista. [The role of procrastination in the self-image of young people] *Rol prokrastinaciyi u procesah samoviznachennya molodi: zbirnik naukovih statej.* Saratov, 2015. S. 132-136.

УДК 159.922.1+37.015.3

ВОЛОДИМИР ШАХОВ

orcid.org/0000-0003-1535-2802
shahovu2016@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ВЛАДИСЛАВ ШАХОВ

orcid.org/0000-0002-1069-929
vshahov75@gmail.com

магістр психології,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ УЯВЛЕНЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В ПРОЦЕСІ ЇХ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті з'ясовано, що професійний світогляд і самосвідомість студентів-психологів формується на перетині науково-теоретичного і життєво-практичного пізнання психологічної природи людини і суспільства, внаслідок чого відрізняється внутрішньою суперечливістю, використанням звичайних схем інтерпретації дійсності, метафоричністю, поширеністю штампів і стереотипів. Доведено, що основні елементи професійно-психологічної картини світу виникають на початковому етапі професійного становлення психолога.

Ключові слова: «професійне становлення», «професійне самовизначення», «професійна придатність», «професіоналізація», «професійний розвиток», «професійна самосвідомість психолога».

VOLODYMYR SHAKHOV

Doctor of Pedagogical Sciences, professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Ostrozshkoho st. 32, Vinnytsia

VLADYSLAV SHAKHOV

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Ostrozshkoho st. 32, Vinnytsia

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL IDEAS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE PROCESS OF THEIR EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article finds that the professional worldview and self-consciousness of students of psychology is formed at the intersection of scientific-theoretical and life-practical knowledge of the psychological nature of man and society. It is shown that the main elements of the professional-psychological picture of the world arise at the initial stage of professional development of a psychologist. Professional-psychological image of the world is a stable categorical scheme of typification and interpretation of psychological problems of man and society. This image includes ideas about the subject, object, goals and methods of the psychologist. Psychological picture of the world, according to scientists, arises in the early stages of professional self-determination of the individual, is a condition for becoming a psychologist and does not undergo a qualitative transformation in the period of his professional socialization in a higher education institution. The professional worldview of students of psychology is formed at the intersection of scientific-theoretical and life-practical knowledge and is characterized by internal contradictions, eclecticism, the use of conventional methods of categorization of psychological reality, stereotyping.

Keywords: "professional development", "professional self-determination", "professional suitability", "professionalization", "professional development", "professional self-awareness of a psychologist".

Актуальність дослідження професійного становлення психолога у процесі навчання в закладах вищої освіти (ЗВО), тобто фактично на початку професійного шляху, вмотивована багатьма причинами як теоретичного, так і практичного характеру. По-перше, в умовах швидкого оновлення життя сучасного українського суспільства проектування різного типу та рівня психологічної освіти передбачає всебічні знання початкового етапу формування професійної культури, які закладаються під час навчання в ЗВО. Екстенсивний розвиток мережі освітніх установ, що здійснюють підготовку психологів, виняткове різноманіття змісту і рівнів такої підготовки, в останні роки все частіше набуває форми професійної перекваліфікації осіб, які вже мають вищу освіту, настійно вимагає вивчення і загальних закономірностей професійної кар'єри фахівців-психологів, і специфіки їх так званого «професійного старту». Як освоює людина правила, норми і вимоги професійної психологічної діяльності під час навчання у ЗВО? Яка еталонна модель особистості успішного фахівця очима студента-психолога?

Відомо, що діяльність психолога зазвичай опосередковується його особистісними властивостями, які, з одного боку, детермінують вибір даної професії, з іншого, – самі розвиваються в процесі професійного становлення, забезпечуючи мотивацію трудової діяльності та її ефективність. Який зміст професійно значущих якостей особистості психолога на початку шляху? Чи відбувається їх розвиток під час навчання у ЗВО?